
GESCHIEDENIS VAN DE DIGITALE BIBLIOTHEEK

Onderzoeksartikel

Laatst bijgewerkt: 27 juli 2023

De landelijke digitale openbare bibliotheek biedt sinds 2017 via de online Bibliotheek en de Jeugdbibliotheek toegang tot een brede collectie e-books en luisterboeken. Ook heeft ieder bibliotheeklid toegang tot krantendatabank Delpher en de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL). Voor jeugdleden is er de Jeugdbibliotheek.

Landelijke digitale infrastructuur

In 2010 begon Stichting Bibliotheek.nl (BNL) aan de bouw van een landelijke digitale infrastructuur waarop alle bibliotheken aangesloten kunnen worden. Deze infrastructuur biedt een plaats aan verschillende basisdiensten, zoals de Nationale Bibliotheek Catalogus (NBC+) en het e-bookplatform. Met de inwerkingtreding van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) in 2015 ging BNL op in de Koninklijke Bibliotheek (KB, 2016).

Wat staat er in de wet over de digitale bibliotheek?

De KB is verantwoordelijk voor de ontwikkeling en het beheer van de landelijke digitale openbare bibliotheek. In de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, artikel 17, lid 1) zijn de digitale taken van de KB benoemd:

- Het ontwikkelen en beheren van de landelijke digitale infrastructuur;
- Het beheren en van context voorzien van de digitale collectie in samenhang met de digitale collectie van de KB vanuit haar wetenschappelijke taken op grond van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW);
- Het vaststellen van een reglement voor de toegang tot rechtendragende digitale content;
- Het bereiken van verschillende doelgroepen;
- Het samenwerken met andere publieke aanbieders van digitale collecties, zoals Europeana en Digitaal Erfgoed Nederland.

Bij de evaluatie van de Wsob kwamen ook deze digitale taken aan bod. Er werd geconcludeerd dat een voor het algemeen publiek relevante digitale openbare bibliotheek is ontstaan, met een toenemende hoeveelheid beschikbare content. Toch zijn er ook nog verbeterpunten. In de evaluatie werden de volgende uitdagingen geformuleerd:

- Het realiseren van een collectief landelijke bibliotheeksysteem, waardoor toepassingen voor de digitale infrastructuur alleen op dit ene systeem hoeven te worden afgestemd;
- Het vergroten van het gebruik (minimaal 17,5% van de Nederlanders) en het verbeteren van de gebruiksvriendelijkheid van de digitale bibliotheek;

- Het hanteren van een integrale klantbenadering door de online Bibliotheek en lokale bibliotheken, waarin klantgegevens en leesinformatie optimaal worden benut en de klant optimaal wordt bediend;
- Het realistisch plannen van complexe ontwikkelprojecten, waardoor de vooraf vastgestelde planning wordt gehaald (Van Mil et al., 2020).

Digitale bibliotheek als centraal portaal

De digitale bibliotheek is het portal voor informatie over de bibliotheek, de landelijke catalogus en toegang tot e-books en luisterboeken. Van 2014 tot 2017 was [Bibliotheek.nl](https://bibliotheek.nl) het enige kanaal voor het lenen van e-books, inclusief de Zomerlezen-campagne rondom de VakantieBieb. In 2017 kregen e-books en luisterboeken met de [online Bibliotheek](https://online.bibliotheek.nl) een eigen platform. Bibliotheek.nl bleef bestaan om het gezamenlijke aanbod van bibliotheken te tonen, verwijzend naar zowel online als lokale collecties en informatie (KB, 2019). In september 2020 is de nieuwe online Bibliotheek-app gelanceerd, ter vervanging van de aparte e-booksapp en LuisterBieb. Sindsdien kunnen bibliotheekleden met één account e-books en luisterboeken lenen (KB, 2021).

Campagnes rondom lezen in de zomer

Via de online Bibliotheek worden diverse campagnes rondom lezen in de zomer georganiseerd, zoals de VakantieBieb, Boek 'n Trip en Vakantielezen. De VakantieBieb (2013 t/m 2020) was een gratis app met 50-60 e-books voor het hele gezin, die van juni tot en met augustus opengesteld werd. Boek 'n Trip (2021) en Vakantielezen (vanaf 2022) werden ingezet om kinderen en jongeren te stimuleren door te lezen in de zomervakantie en hun leesvaardigheid op peil te houden. In 2022 is de campagne Vakantielezen van Biblionet Groningen met hulp van de KB landelijk ingezet in 91 deelnemende bibliotheken en ook in 2023 is deze wegens succes herhaald. De focus van deze campagne lag op de onderbouw van het primair onderwijs. Als onderdeel van de campagne schreven zes bekende kinderboekenauteurs een exclusief verhaal dat gratis online te lezen was.

Online Bibliotheek biedt breed aanbod

Op 19 juni 2017 werd de online Bibliotheek de nieuwe plek voor het lenen van e-books van de bibliotheek. De online Bibliotheek, ofwel de landelijke digitale openbare bibliotheek, biedt bibliotheekleden toegang tot e-books en luisterboeken. Tot 2019 werden ook cursussen aangeboden. In 2021 is in het kader van Leven Lang Ontwikkelen gestart met een nieuw aanbod van online cursussen. De [online cursussen](#) van aanbieders Soofos en GoodHabit zijn sindsdien gratis toegankelijk voor bibliotheekleden via de online Bibliotheek. Daarnaast worden vanuit de online Bibliotheek diverse campagnes rondom Zomerlezen georganiseerd, zoals de VakantieBieb, Boek 'n Trip en Vakantielezen (KB, 2018a; KB, 2022). Sinds 2019 kunnen bibliotheekleden op de BES-eilanden ook gebruikmaken van de collectie van de landelijke digitale openbare bibliotheek via de online Bibliotheek (KB, 2018b). In 2020 is een pilot gestart met het gebruik van de online Bibliotheek voor bibliotheken op de CAS-

eilanden (Curaçao, Aruba, Sint Maarten). Sinds eind 2020 is het daarnaast mogelijk edities van digitale tijdschriften als Margriet, Autoweek en Story te lenen; eerst via de app van TijdschriftenBieb en sinds 2023 via de online Bibliotheek-app (KB, 2023).

De online bibliotheek tijdens en na corona

Vanwege de tijdelijke sluiting van de bibliotheken in 2020 werd de digitale bibliotheek tijdens de eerste lockdown uitgebreid met de ThuisBieb. Van 6 april tot 1 juni 2020 stelde de KB via de ThuisBieb 102 gratis e-books beschikbaar aan zowel leden als niet-leden van de bibliotheek. Daarnaast werden 100 promotietitels toegevoegd aan de LuisterBieb die beschikbaar waren voor alle burgers, met en zonder abonnement. Het aantal e-book- en luisterboekuitleningen steeg mede daardoor enorm in coronatijd. Ook in 2022, na het wegvallen van de coronamaatregelen, werden nog meer e-books en luisterboeken geleend dan in 2019, voor corona. De stijging van de digitale uitleningen die in coronatijd is ingezet, is dus ook na corona vastgehouden (Van de Burgt & Klaren, 2023).

Convenant e-lending zorgt voor meer titels

Sinds 1 januari 2019 is het convenant e-lending van kracht. In dit convenant staan de afspraken tussen organisaties in de boekenbranche over het uitlenen van e-books aan leden van de openbare bibliotheek en over de vergoeding die uitgevers, auteurs, vertalers en illustratoren daarvoor ontvangen. Zo doen uitgevers hun best om een e-book zo snel mogelijk aan te bieden aan de online Bibliotheek. Met een aantrekkelijke en veelzijdige collectie e-books wordt het lezen ook gestimuleerd bij die groepen waarvoor het lezen niet meer vanzelfsprekend is. Daarnaast helpt het het illegaal gebruik van auteursrechtelijk beschermde werken tegen te gaan (KB, 2018c).

Magnify!

Delpher en DBNL duiken geschiedenis in

In samenwerking met de universiteitsbibliotheken werd in november 2013 Delpher gelanceerd, een online dienst waar miljoenen gedigitaliseerde pagina's uit Nederlandse boeken, kranten en tijdschriften full-tekst doorzoekbaar zijn. Daarnaast is de KB samen met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Taalunie verantwoordelijk voor de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL), een

digitale collectie van grotendeels rechtenvrije teksten die behoren tot het Nederlandstalige erfgoed van de vroegste tijd tot heden. Alle teksten op DBNL zijn gratis toegankelijk en downloadbaar. Naast een grote collectie literaire teksten, naslagwerken en biografieën bevat DBNL ook audio- en videofragmenten (KB, 2018a).

E-books eregalerij toont meesterwerken

De e-books eregalerij was in 2011 een van de eerste projecten van bibliotheken voor het uitlenen van e-books. De eregalerij bevat een selectie van meesterwerken van schrijvers uit Het Pantheon, de permanente tentoonstelling in het Literatuurmuseum met hoogtepunten uit duizend jaar Nederlandstalige literatuur (Stichting Bibliotheek.nl, 2012).

Jeugdbibliotheek voor kinderlezers

Bijna twintig jaar lang vonden bezoekers op Leesplein informatie over kinder- en jeugdboeken, over lezen, leesbevordering, leesplezier en leesvaardigheid. Halverwege 2018 heeft de KB Leesplein opgeheven. Sinds 1 juli 2018 wordt Leesplein niet meer aangevuld en sinds 1 oktober 2018 is de website volledig offline. Informatie over kinder- en jeugdliteratuur is sindsdien te vinden op [Jeugdbibliotheek.nl](https://jeugdbibliotheek.nl), informatie voor ouders van kinderen tot 6 jaar op de website van [BoekStart](https://boekstart.nl), en voor professionals op [BoekStart Pro](https://boekstartpro.nl) en de [Bibliotheek op school](https://bibliotheekopschool.nl) (KB, 2019).

Lezen voor de Lijst ondersteunt literatuuronderwijs

Lezen voor de Lijst ondersteunt docenten bij het fictie- en literatuuronderwijs in het voortgezet onderwijs en helpt leerlingen bij hun keuze uit het boekenaanbod op basis van zes leesniveaus. In april 2017 nam de Koninklijke Bibliotheek de site over van de Rijksuniversiteit Groningen. In 2018 werd de informatie uit het leerlingendeel van Lezen voor de Lijst verplaatst naar de [Jeugdbibliotheek](https://jeugdbibliotheek.nl), bij de doelgroepen 12-15 jaar en 15-18 jaar (KB, 2018d).

Bronnen

- Burgt, A. van de & Klaren, M. (2023). *Bibliotheekstatistiek 2022*. Den Haag: KB.
- KB (2016). *Jaarverslag 2015*. Den Haag: KB.
- KB (2018a). *Jaarverslag 2017*. Den Haag: KB.
- KB (2018b). *Online Bibliotheek beschikbaar op BES-eilanden*. Geraadpleegd op 17-10-2019.
- KB (2018c). *E-lendingconvenant per 1 januari 2019 in werking*. Geraadpleegd op 16-12-2020.
- KB (2018d). *Lezen voor de Lijst verandert per 1 augustus*. Geraadpleegd op 17-10-2019.
- KB (2019). *Jaarverslag 2018*. Den Haag: KB.
- KB (2021). *Jaarverslag 2020*. Den Haag: KB.
- KB (2022). *Jaarverslag 2021*. Den Haag: KB.
- KB (2023). *Jaarverslag 2022*. Den Haag: KB.
- Mil, B. van, Mulder, J., Uytterlinde, F., Goes, M., Koning, R. (2020). *Evaluatie Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen. Eindrapport*. Den Haag: KB.
- Stichting Bibliotheek.nl (2012). *Jaarverslag 2011*.

